

האחריות לזכור
לזכור באחריות

התכנסות ליום השוואה

תשפ"ד

מקינה לתקווה

מכון שאלום הרטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE

מחלקת התקסים

האחריות לזכור לזכור באחריות

זימון - הזמנה

אלה אזכרה

קינה: על אלה אני בוכייה

הרוע

העמידה נגד: להיות איש

התגברות

הצעה
לקטע
קריאה

הצעה
להפעלה

הצעה
לשיר

הקדמה

בלב אירוועי הדמים הנמשכים מאז 7 באוקטובר 2023, שאלנו את עצמנו איך נזכור השנה את השואה שהכריתה שליש מהעם היהודי? אין ברצוננו לקבוע מסורת, אלא לתת מענה לשעה זו. ברוח זו חיברנו את "התכנסות ליום השואה תשפ"ד - מקינה לתקווה". "התכנסות" המבקשת לזכור את השואה בעוד אנו מצויים בלב האירועים, ליצור מעגל קשב ולהעניק תקווה וחוסן.

זיכרון אישי ולאומי אינו מופנה לעבר בלבד, אלא מכונן הווה ועתיד של יחיד ושל חברה. בעיצוב "התכנסות ליום השואה", שאלנו את עצמנו כיצד מחיקת פני האדם בשואה והשמדת העם היהודי ומורשתו לא יהיו מוגבלים רק לשימור הטרואומה. "התכנסות" מעמידה בלב הזיכרון את כוחם של גברים, נשים וילדים, יהודים וחסידים אומות העולם, להתקומם כנגד הרוע, ולשמור על צלם אדם בלב חוסר האונים ומחיקת האדם, ואת עוז רוחם של שורדים ועקורים לקום מהשבר ולבחור בחיים. לנגד עינינו עמד הזיכרון היהודי של עבודת מצרים, אשר הופך את זיכרון הסבל "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ", למאבק לדורות בעבודת בכל צורותיה ולשמירה על רוח האדם, וקושר את "האחריות לזכור" במחויבות "לזכור באחריות".

נתכנס גם השנה, נשב במעגל, נקרא, נשיר, ונשתוק. אך בעיקר, נקשיב זה לזו, נחלוק עדויות, מחשבות ותחושות, על אז ועל עתה. זיכרון אינו דבר שאצור בספרים.

יסודו בתודעתם של בני אדם, איש ואישה על פי דרכם, דור-דור ועולמו. "התכנסות" היא הזמנה לכל אחד ואחת מאתנו לקחת חלק ביצירת הזיכרון החי.

פרופ' מיכל גוברין

צוות חשיבה: שירי וינטר-מרזל, רונית הד, רייצ'ל ג'קובי-רוזנפילד, שי זרחי, הדר טל-אור שכטר, טל זמירי-וילנר מוביל צוות חשיבה: ד"ר רני יגר ייעוץ מוזיקלי: לבנת בן חמו

המשתתפים מוזמנים לפתוח את ההתכנסות בשירה משותפת.

זימון

לא היינו שם, לא עברנו, לא חוינו
 כך אמרנו מדי שנה
 אך השנה, תשפ"ד - שוב נחשפנו אין אונים
 לרע ולשנאת השמד
 גם אם לזמן מוגבל, בממדים אחרים, ובמדינתנו
 ועמדנו מול התפרצות אנטישמיות ברחבי העולם.
 השנה, כבכל שנה, רוצים אנו לקבל על עצמנו
 את האחריות לזכר, ולזכר באחריות.
 נתבנס אל תוך עצמנו, נתבנס בינינו
 נזכר ונספר, אנחנו פה היום.

הזמנה

נזכר בהתכנסות זו את השואה שהקריתה ששה
 מיליון נשים גברים וילדים,
 את הקהלות שנקרקו ממזרח וממערב,
 ואת גזרת השמד שאימה לכלות כל יהודי
 באשר הוא.
 נזכר בעודנו בצל ארועי 7 באוקטובר
 ולבנו בוכה על נרצחים, וחסופים, חללים,
 פצועים, ומפנים,
 על ישובים שנעקרו, על האנטישמיות,
 ועל אבדן של חיים במלחמה מתמשכת.
 נדליק נר לזכר הנספים והשוחרדים, העקורים
 והלוחמים בשואה
 ולזכר ממשיכי דרכם.
 גישיר מבט אל הרוע
 ובלב העלטה נעלה על גס את רוח האדם,
 את החרות לבחר בחיים ובטוב, בעזרה ובתקנה
 ואת הכח להתגבר, אז ועתה.
 תהיה לנו התכנסות תשפ"ד לזכרון ולהתגברות.

אלה אזכרה

אזכרה את היהודים בתפוצותיהם ובקהלותיהם
 ממוזרח וממערב, מאירופה ומארצות ערב
 שהתקדו או שנעקרו ממקומם,
 בעוד אנו פואבים על ישובים שגשרפו, נהרסו ופנו.
 אזכרה את אבותינו ואמותינו, נשים, גברים וטף
 דוברי כל השפות והגיבים, בעלי התפלה, עמלי
 הבניה, נושאי התקנה
 הם המסד לקיומנו.

המשתתפים מוזמנים לשיר פיוט
 או שיר מהווי קהילות היהודים
 לפני החורבן והגירוש.

הפעלה

המשתתפים מוזמנים להציג את עצמם
 בשמם ולומר את שמות הקהילות וארצות
 המוצא של משפחותיהם, ואת שמות
 ישוביהם עתה.

חתונה יהודית בבית המשפט בוטרפורד, אירלנד. ספטמבר 1901

הצעה לקריאה

רומן וישיניאק "לפתע כל המקומות
 שבהם חיו היהודים במשך מאות שנים,
 אפילו יותר מאלף שנים, היו כלא היו.
 וחשבת, בעוד שנים רבות, זמן רב אחרי
 ההרג, אולי ירצו היהודים לשמוע על
 המקומות שנעלמו, על החיים שהיו
 ואינם עוד."

אפשרויות קריאה

כתוב בעִפְרוֹן בְּקֶרוֹן הַחֶתוֹם / דן פגיס

כֵּאֵן בְּמִשְׁלֹחַ הַזֶּה

אֲנִי חוֹה

עִם הַכֵּל בְּנִי

אִם תִּרְאוּ אֶת בְּנֵי הַגְּדוֹל

קוֹז בֶּן אָדָם

תִּגִּידוּ לוֹ שְׂאֲנִי

על אלה אני בוכיה

על אלה אני בוכיה:

עֵינֵי עֵינֵי יוֹרְדָה מֵיָם

על הוֹרִים שֶׁנִּרְצָחוּ,

על אַחִים, אַחִיוֹת,

על ילָדִים שֶׁחִלְמוּ.

על אלה אני בוכיה:

על בֵּית שְׁחָרָב,

על שְׂכָנִים שֶׁבְּגָדוּ,

על רְחוֹב שֶׁמְמַנּוּ גֶרְשׁוֹ,

על בְּתֵי בְּנֵי שְׁתָּצוּ,

על עַם שֶׁלֶם שֶׁחִיּוֹ נִרְמָסוּ.

על אלה אני בוכיה:

על אָדָם, עוֹלְמוֹ וְסוֹדוֹ,

על אָדָם וְאֶהְבֹּתִיו, יְאוֹשׁוֹ וְחִלּוֹמוֹ,

על אָדָם וְתִלְמוּדוֹ, מַעֲשָׂיו וְכַאֲבוֹ,

על אָדָם וְזִכְרוֹנוֹתָיו, בְּעַסּוֹ וְצַחֲקוֹ,

על אָדָם וְחִיּוֹ.

קינה -

על אלה אני בוכיה

וְגַם אִם אֵין לִי מַלְיָם, בְּקֶצֶר שְׂפָה

נְבִטָא אֶת קֶצֶה קֶצֶהוּ

שֶׁל הַרְצָח הַגְּדוֹל שֶׁיִּדְעָה הָאֲנוּשׁוֹת

נִזְכִּיר בְּאֵלֶם שֶׁפִּתִּינוּ רַק מְעַט מֵיָם הַיְסוּרִים

אֶת מָה שֶׁמְעַבֵּר לְכֹל שְׂפָה.

אֲנַחְנוּ, פֹּה, הַיּוֹם.

יהודים חסרי בית לאחר הפרעות בסלוניקי, יון. 1931.

בית הכנסת הגדול בלודמיר, ווהלין, אוקראינה. צולם בין השנים 1921-1924.

יוסף וינר: שמי יוסף וינר ואני בן 97 שנים.

ניצלתי מאש החיות הנאציות, משפחתי נכחדה כולה בתופת הנוראית. נותקתי משורשי העמוקים והקמתי אנדרטה מאבני בזלת לזכרם. מתוך אפיסת כוחות, מייאוש, מטביעה, נאחזתי באדמה וניטעתי בציון.

התחתנתי עם אביבה וגידלנו 2 ילדים לתפארת את עופר ונורית. מעופר ומיכל נולדו לנו 4 נכדים בכפר עזה. מנורית ומיקי נולדו לנו 6 נכדים בכפר עזה. הגעתי לעץ משפחתי נטוע היטב באדמת המולדת שמניב פרי.

אך לפתע מבין גדרות הרשע הגיח ה- 7.10.23

המראות המבעיתים של שריפה ואבק, הרג ורצח נוראי של חפים מפשע הגיעו אליי שוב. נכדי היקר לי מכל יהב ז"ל נרצח בעודו מגן על אשתו שי-לי וביתו בת החודש שייה. ונכדתי היקרה לי מכל הדר ז"ל ובעלה איתי ז"ל נרצחו בעודם מגינים על התאומים שלהם בני העשרה חודשים רועי וגיא. שוב אני באפיסת כוחות, בייאוש, טובע. ואין לי עוד אדמה להאחז בה.

חיילים גרמנים מרכזים תושבים יהודים באושווינצ'ים, פולין. 1941

נר זיכרון אישי:

המשתתפים מוזמנים להדליק נר זיכרון, ולומר שמות של קרובים שנספו בשואה, שרדו או נעקרו, ושל ממשיכי דרכם.

אמירת "יזכור/נזכור"

נְסִים אֶת הַקִּינָה
בְּשִׁתִּיקָה

(השתיקה היא זמן של התכנסות עצמית. כל אחד ואחת עם מחשבותיו, רגשותיו, פחדיו ותקוותיו.)

"ראה נתתי לפניך
היום את החיים
ואת הטוב, ואת המות
ואת הרע...
ובחרת בחיים"

(דברים ל, טו)

הרוע

נישיר מִבֵּט אֶל תְּהוֹם הָרֶעַ הָאֲנוּשִׁי
וְנִזְכֹּר אֶת כּוֹחוֹ שֶׁל הָרֶעַ לְהִרְגוֹ, לְהִשְׁמִיד וּלְאַבֵּד
אֲזִי וְעַתָּה.
נִזְכֹּר אֶת יִבְלַתּוֹ שֶׁל הָרֶעַ לְהִלְךְ אִימִים וּלְחַדֵּר אֶל נַפְשֵׁנוּ.
נִשְׁמָר מִהָרֶעַ וְנִשְׁמָר עַל רוּחֵנוּ, גַּם כְּשֶׁצָּבָא נִלְחַם עַל חַיֵּינוּ
גַּם בְּלֵב הַמֶּאֱבֵק עַל קִיּוּמֵנוּ.

העמידה כנגד: להיות איש

ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש (משנה מסכת אבות ב, ה)

בית ספר לילדים משארית הפליטה, שאונשטיין, גרמניה. 1946

לְמוֹל פְּנֵי הָרֶעַ, הָאֲכֻזְרִיּוֹת, הָרָצָח,
הַהִשְׁמָדָה וּמְחִיקַת הָאָדָם,
בְּלֵב חֶסֶר הָאוֹנִים הַמִּוְחָלְטִים,
הַתְּגַלּוֹת דַּרְכֵי עֲמִידָה וְהַתְּקוּמָּוֹת
שֶׁבָּהֶן אֲנָשִׁים, נָשִׁים וַיְלָדִים,
בְּנֵי הָעָם הַיְהוּדִי וְחִסְדֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם,
שָׁמְרוּ עַל צֶלֶם הָאָדָם. הֵם הַמוֹפֵת לְקִיּוּמֵנוּ.

המשתתפים מוזמנים לשיר שיר
תקווה ואמונה.

הצעה לקריאה

בחירה מתוך הקולות:
 זכור את אלה שבמעמקי התופת, בשעה
 של מחיקת האנושיות, התנגדו לרוע, עזרו
 לאדם במצוקה, והעניקו לו מלחמם

אהרון אפלפלד:
 זיכרונות המלחמה, מלחמת העולם
 השנייה - אני מקווה שזה לא יפתיע אתכם
 -הזיכרונות האלה קשורים אצלי בהרבה
 אהבה. אין-סוף אהבה.
 מי שהיה בגשו וראה איך אימהות מגוננות
 על ילדיהן, אימהות לא אוכלות ורק
 מאכילות, איך נערים ליוו את הוריהם כדי
 לא להשאיר אותם לבד, והגנו עליהם עד
 לרגע האחרון.

כשאני שואל את עצמי מאין נובעים
 הכוחות לכתוב, זה לא מתוך מראות
 הזוועה אלא מתוך מראות האהבה שהיו
 שם בכל מקום.
 העולם שלי לא נשאר בדמות תליין,
 העולם שלי לא נשאר בדמות הרוע שאי-
 אפשר לתקן אותו, הרוע האין-סופי;
 נשארתי עם בני אדם ואהבתי אותם.

(מתוך: דברים לקבוצת המחקר "העברת זיכרון
 ובדין")

ויקטור פרנקל:

אנחנו שהיינו במחנות ריכוז זוכרים את
 האנשים אשר היו עוברים בין צריף לצריף
 כדי לעודד את רוחם של אחרים, כדי
 לפרוס להם מפרוסת לחמם האחרונה.
 אולי הם היו מעטים, אך די בהם להוכיח כי
 אפשר ליטול מהאדם את הכל חוץ מדבר
 אחד, את האחרונה שבחירויות אנוש, את
 עמדתו במערכת נסיבות מסוימות, לבחור
 את דרכו.

(מתוך: האדם מחפש משמעות, מאת ויקטור פרנקל)

זכור את היחידים שאחזו ברובה, התנגדו ונאבקו בצורך
 הנאצי, הסבו לו אבדות, והצילו חי יהודים.

מכתבו האחרון של מרדכי אנילביץ':
 עתה ברור לנו כי כל אשר אירע עולה על המשוער.
 בהתנגדותנו לגרמנים עשינו למעלה מכוחותינו.
 אך כוחותינו אוזלים והולכים. אנו עומדים על סף
 החידלון. היו ברוכים אתם מהחוץ. אפשר ויקרה נס
 וביום מן הימים נתראה. ספק, ספק גדול. שאיפת חיי
 האחרונה נתמלאה. ההגנה העצמית היהודית הייתה
 לעובדה. ההתנגדות היהודית והנקמה הפכו למעשה.
 אשרי וטוב לי, שהייתי בין ראשוני הלוחמים היהודים
 בגטו. איה ההצלה?

(מתוך מכתבו האחרון של מרדכי אנילביץ', 23 באפריל 1943)

דבריו של שמשון דרנגר ממפקדי מרד גטו קרקוב:

אנו עומדים בהתנגדותנו מתוך הכרה שזו דרכו של
 כל עם נדכא. אילו ביקשנו להציל רק מה שנותר
 לנו, היינו יכולים באומץ לב ובכוח סבל, למצוא
 יותר מדרך בריחה אחת. אנו נאבקים על צדק נעלה
 יותר, על עניין החירות. ולמען אלה אין אנו מהססים
 לסכן את הדבר היחיד שנותר לנו. לא זו השאלה, מה
 יכול אדם להפסיד, אלא מה אפשר וראוי להשיג: את
 החירות.

(מדברי שמשון דרנגר ביום השנה ליסוד הארגון)

**זכור את אלו שהתנגדו לרשע ושמרו על חירות פנימית
 ועל צלם אנוש**

מיומנה של אתי הילסום:

הסבל באמת גדול, אבל למרות זאת, לעיתים
 קרובות אני הולכת בשעת הערב המאוחרת, כאשר
 היום שוקע מאחוריי עם עומקיו, אני הולכת בצעדים
 נחושים לאורך גדר התיל ואז זה פורץ ועולה מתוך
 לבי שוב ושוב - אני לא יכולה לעצור זאת, זה עולה
 כפי שהוא, כוח בסיסי השוען: החיים הם משהו נפלא
 וגדול. מאוחר יותר יהיה עלינו לבנות את העולם
 חדש לגמרי, וכל עבירה נוספת וכל אכזריות נוספת
 המתרחשים כעת נצטרך לעמת עם חתיכה נוספת של
 אהבה וטוב לב, שעלינו לכבוש ולמצוא בתוך עצמנו.

(מתוך השמים שבתוכי: יומנה של אתי הילסום 1941-1943)

נזכור את אלה שאהבו, צחקו, התפללו, שרו ונאבקו לחיות; בכך הם התנגדו לרצון להשפילם ולהפכם לאבק אדם.

מי האיש

מי האיש ששמר על צלמו גם כשהפכו אבק,
אב ששלח את בתו לחיים,
אם ששלחה את בנה,
נכדה שנאבקה על חיי סבתה,
ואדם שאחזו ביד זר.

מי האשה והאיש שאחזו בנשק
וכתבו את שורות החרות בדברי הימים,
ומי האיש שקים תלמודו אסור בתפילין,
מי האשה שחלקה תעודות מזויפות,
ומי שהגניב גבולות.

מי האיש שכתב וציר וספר וחלם,
וצלם ותעד את עדות האדם,
מי שצחק ומי שאהב,
מי שפתחה מרשמים להשפיה רעב,
ומי שחלקו פרוסת לחם.

מי האיש שהרים את הנזופל במסדר,
ומי שסיימה את מכסת העבודות של שכנתה
מי שאמרו מלה של עדוד,
ואלו שבשעת בין הערבים,
בצל משרפות,
היו עומדים לתפלה או שרים.

מי הילדים ששחקו וחלמו,
וכתבו שיריהם בין גדרות,
ומי לא משה ידו מידם,
גם בלכתם אל מותם.

מי האיש, האשה, הילד והזקנה
שקדשו צלם אדם.

(מיכל גוברין)

הספר המאה אלף, מתוך יומנו של הנער יצחק רודאשבסקי בגטו וילנה:

יום ראשון, 13 מחודש דצמבר 1942. היום היתה בגטו חגיגה - הספר המושאל המאה אלף בספריית הגטו. באולם התיאטרון היתה היום חגיגה. הלכנו מהלימודים, נישאו נאומים שונים, וגם היתה תכנית אמנותית. הנואמים ניתחו את הקורא של הגטו. מאות אנשים קוראים בגטו. קריאת הספרים בגטו היא בשבילי התענוג הגדול ביותר. הספר קושר אותנו אל החופש, הספר קושר אותנו אל העולם. הספר המושאל המאה אלף הוא הישג גדול לגטו, והגטו רשאי להתגאות בכך.

(מתוך יומנו של נער מווילנה מאת יצחק רודאשבסקי)

נרות שבת באושוויץ:

ובבואנו לשם ב-18 בינואר 1943, הכניסו אותנו לבלוקים בבירקנאו. אחד מהדברים הראשונים שביקשנו אני וחברותיי ממכרות שמצאנו, היו שני זנבות של נרות. בליל שישי התאספנו על המדף העליון בבלוק שלנו. היינו 10 עד 12 בנות. הדלקנו את הנרות והתחלנו לשיר בשקט שירי שבת, ולא ידענו מה נעשה מסביב. אחרי הפסקה קטנה שמענו בכי חנוק מסביב. נתברר שמכל המקומות - נשים יהודיות שישבו חודשים ואפילו שנים, נתאספו סביבנו על המדפים השכנים, הקשיבו לשירה. היו אחדות שירדו וביקשו שנרשה להן לברך על הנרות. (עדותה של רבקה קופר במשפט אייכמן)

מעפילים על סיפון האנייה "חביבה רייק", 1946.

הצעה לקריאה

יזכור לחסידי אומות העולם

יזכר עם ישראל את חסידי אומות העולם,
אשר שמו נפשם בכפם למען אחינו ואחיותינו
הנרדפים והמעונים בשנות השואה,
והיו ככוכבים מאירים באפלת הרשע הרובצת.
אלו שהשמיעו קול בעת דממה,
שהציעו מקלט בעין סערת הרצח,
את שסמכו נופלים והושיטו יד, מזון ולבוש,
גברים ונשים,
אנשי אדמה ויושבי עיר,
פשוטי עם ורמי מעלה,
אנשי אמונה ומצפון - יזכר עם ישראל את
גדלת רוחם, גבורתם וטהר לבם, יצור אלהים
בצורר החיים את נשמותיהם, ויתקים בהם
ובנו הכתוב:
"כעבור סופה ואין רשע, וצדיק יסוד עולם"
(משלי י כה).

רני יגר

רישום פליטים במחנה הפליטים "פורט אונטריו",
אוסטרוגו, ניו יורק. 1944.

כל המציל נפש אחת כאלו הציל עולם ומלואו

נזכר את חסידי אומות העולם,
בני דתות ועמים שונים,
שלא עמדו מנגד והושיטו יד,
הם לנו מופת לרוח האדם.

ובחרת בתיים

נזכור את אמותינו ואבותינו - שורדי
השואה, ומי שנעקרו מביתם ממזרח
וממערב - איך צמחו מתוך החורבן
ובנו חיים חדשים.

ואחרי... איך לקום?

האיש והאשה, הילד והנערה,
עקורים, מגורשים ושארית הפלטה,
גבורי היומיום שפנו חיים מחדש,
ישבו את הארץ והקימו מדינה -
הם צוו לנו את החיים
הם מסרו לנו את התקנה

המשתתפים מוזמנים לשיר שיר
תקווה ואמונה.

הקדמה להתגברות

עתה כשטבחו בהם באין אונים, כשגררו אותם כחטופים, כשאנסו ושרפו את אחינו ואחיותינו, וביניהם ותיקי הקיבוצים ומקימי שדרות, את חוגגות מסיבת נובה עם אורחים מכל המדינות, את החיילים והחיילות, את הפעילות החברתיות, ואת המשכימים לתפילות, את הלוחמים ואת האמהות, את המבוססים ואת קשות היום, את הנָסִים מְהֻבָּח ואת המחרפים נפשם להציל אחרים, את הבדואים והערבים, הדרוזים והעובדים הזרים, ומאז, את הלוחמים והלוחמות ללא חת, את המפונים למלונות ואת הנשארים לעבוד את השדות, את המתנדבות והמתנדבים מהארץ ומהתפוצות - עתה מקבלים אנו על עצמנו בכל עצמתה את שותפות הגורל של כל אזרחי מדינת ישראל ושל קהילות היהודים בתפוצות.

שותפות גורל ברוח מגילת העצמאות:

**שותפות מלאה בבניית חברה המושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום
שותפות, גם בלב התקפת הדמים, בהושטת יד שלום למדינות ולעמי המזרח התיכון
שותפות בהגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.**

(מיכל גוברין על פי סטפן צווייג)

המשתתפים

ב"התכנסות מקינה לתקווה"

מוזמנים לשיח משותף

הַתְגַּבְרוּת

עכשיו נשאל את עצמנו,

מהו לזכור באחריות, כאן ועתה?

לְאַחַר שְׁזַכְרֵנוּ אֶת הַשּׂוֹאָה, וְכַבְדְּנוּ אֶת תְּקִנַּת

הַתְּקוּמָה שֶׁל הוֹרֵינוּ

בְּחִירְתָם בְּחַיִּים וּבְגֵן מְדִינַת יִשְׂרָאֵל

נִשְׁאֵל וְנִסְפָּר זֶה לְזֶה עַל מָה שְׁנוֹתָן לָנוּ פֶּחַ לְהַתְגַּבֵּר

אֲנַחְנוּ, פֹּה, הַיּוֹם

המשתתפים מוזמנים להושיט יד

ליושבים לצידם, להביט זה בזה, ולקום

שירת "התקווה"

נִסִּים אֶת הַ"הַתְּכַנְסוֹת לְהַתְגַּבְרוּת" בַּתְּפִלָּה

לְשֵׁלֹם הַחַטּוּפִים וְהַלּוֹחָמִים,

לְהִבְרָאת הַפְּצוּעִים, לְשׁוּבָם שֶׁל הָעֲקוּרִים,

לְשִׁקּוּם הַיְשׁוּבִים

וּלְשֵׁלֹם בְּאַרְצֵנוּ בֵּין אָדָם וְאָדָם

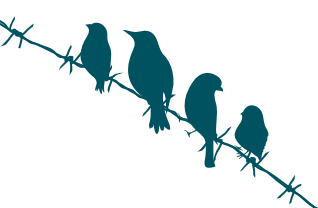
וְנִשְׂא תְּפִלָּה לְשֵׁלֹם עִם שְׂכֵנֵינוּ

נוֹשֵׂיט יָד לְיוֹשְׁבֵים לְצַדְנוּ - וְנִבִּיט בְּפָנֵי הָאָדָם.

תְּמָה הַתְּכַנְסוֹת יוֹם הַשּׂוֹאָה וְהָאָדָם, תִּשָּׁב"ד

תִּהְיֶה לָנוּ הַתְּכַנְסוֹת זֶה לְזַכְרוֹן וְלְתִקְוָה

**פירוט של הכתבות והכותבים שדבריהם מצוטטים ב"התכנסות" מופיע בנוסח המלא של הגדת ה"התכנסות ליום השואה".

מקינה לתקווה

התכנסות

ליום

השואה

תשפ"ד

מכון שולום הרטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE

מחלקת הטקסים

צוות מייסדי "התכנסות ליום השואה": מלי אייזנברג, תמר אלעד-אפלבוים, מרים בן דוד, ליאור חן, מנדי כהנא, רון מרגולין, אהרון שטרן.

ליצירת קשר Hitkansut@shi.org.il

לאתר "התכנסות ליום השואה" - מכון שולום הרטמן

<https://heb.hartman.org.il/program/hitkansut>